

JULIJE DEROSI

PETAR RUNJE

Tragom stare ličke povijesti

Matica hrvatska, Ogulin 2001.

Julije Derossi
A. Starčevića 8
HR 23000 Zadar

Ur.: 2001-11-05

Knjiga *Tragom stare ličke povijesti* Petra Runje ima podnaslov *Prinosi za kulturnu i crkvenu povijest područja novoosnovane Gospićko-senjske biskupije* i obuhvaća (uz Predgovor i Bilješku o piscu) 23 priloga. Prilozi u prvom redu govore o povijesti rada glagoljaša-franjevac, ali i drugih redovnika i dijecezanskih svećenika – u srednjem vijeku i u prijelaznim stoljećima iz srednjega vijeka u novi vijek, dakle u doba kad je hrvatsko glagoljaštvo na vrhuncu ili kad ima vrlo značajnu ulogu u hrvatskoj pisanoj kulturi. Petar Runje svećenik je i franjevac trećoredac i pripada hrvatskim redovnicima koji su od svojih začetaka glagoljaši. Autor je također magistar povijesnih znanosti pa zato ovu knjigu možemo promatrati kao djelo stručnjaka, to više što je fra Petar Runje već objavio dvije značajne knjige – *Prema izvorima* (Zagreb, 1990.) i *O knjigama hrvatskih glagoljaša* (Zagreb, 1998.) – i niz stručnih i znanstvenih članaka u raznim časopisima i zbornicima. Treba svakako pozdraviti činjenicu da i danas imamo povjesničara koji se bave istraživanjem fenomena hrvatskoga glagoljaštva kao integralne sastavnice temelja hrvatske kulture.

Knjiga *Tragom stare ličke povijesti* sa svojih dvadesetak priloga primjer je istraživačkog rada koji se najviše temelji na izvorima što se čuvaju u arhivima, najviše u Hrvatskom državnom arhivu u Zadru. Razumije se, fra Petar Runje iskorišćuje i literaturu o glagoljaškoj problematici, a posebno ga zanimaju dosad

nepoznati ili neuočeni podatci o pojedinim značajnim glagoljašima, koji podatci mogu pridonijeti da se dobije što potpunija ili točnija slika ili o samim glagoljašima ili o vremenu u kojemu glagoljaši djeluju. Ono što na neki način povezuje priloge u ovoj knjizi svakako je autorovo nastojanje da što potanje istraži glagoljaške i uopće kulturne sveze između Like i Krbave i Dalmacije, osobito Zadra. Istražujući u prvom redu djelovanje "glagoljaških redova" – franjevac trećoredaca i pavlina hrvatsko-istarske vikarije (gvozdanaška vikarija) sa središtem u Gvozdu Modruškom u samostanu sv. Nikole – Petar Runje s punim pravom promatra hrvatsko glagoljaštvo kao kompleks i u svojim istraživanjima ističe čvrste međusobne sveze glagoljaša iz raznih hrvatskih krajeva. Treba znati da je čakavsko narječje i glagoljaštvo prije turskih provala, posebno prije tragične Krbavske bitke, obuhvaćalo mnogo veće prostore nego nakon turskih prodora, kada na nekadašnje čakavske teritorije dolazi brojno štokavsko stanovništvo bez glagoljaške tradicije. Prije turskih osvajanja hrvatskih krajeva, hrvatski redovnici glagoljaši – pavlini u prvom redu – obitavaju u Lici, primorju i Istri, a franjevci trećoredci, također glagoljaši, imaju svoje samostane od Zadra do Kopra u Istri. Uz to se ne smije zaboraviti da su i dvije biskupije – senjska i krčka – još od 13. stoljeća "službeno" glagoljaške dopuštenjem pape Inocencija IV. Fra Petar Runje vrlo dobro svojim spoznajama na temelju izvora dokazuje hrvatsku glagoljašku cjelovitost i povezanost pomorske i kopnene strane Velebita, uključujući Senj, otoke, Istru i dijelom i zapadnu Bosnu, a posebno Zadar, kao vrlo značajno glagoljaško središte. U tom isticanju i dokazivanju mnogobrojnih sveza između glagoljaša kopnene i pomorske Hrvatske vidim i glavnu opću vrijednost ove Runjine knjige. Posebno bih naglasio kako Runje kao pravi znanstvenik ne promatra pojave izdvojeno, ne "atomizira" hrvatsko glagoljaštvo, nego ga stalno povezuje s djelovanjem glagoljaša redovnika, dijecezanskih svećenika glagoljaša, snažnom fluktuacijom redovnika koja je svakako morala utjecati i na jezične osobitosti glagoljskih kodeksa. Runje ovom svojom knjigom svakako pridonosi stvaranju cjelovite slike o hrvatskom glagoljizmu.

U knjizi *Tragom stare ličke povijesti* govori se o istaknutim glagoljašima, o redovnicima, o poznatim samostanima, crkvama i prošteništim, o glagoljskim knjigama i njihovim izdavačima i nakladnicima, o glagoljašima javnim bilježnicima (notarima) i o nekim drugim zanimljivostima vezanim uz staru ličku povijest (npr., o nazivu Gospića). Po svome sadržaju knjiga je raznolika i zanimljiva, a autor se vrlo čvrsto oslanja na izvore i ne upušta se u nepotrebne špekulacije i domišljanja. Mogao bih reći da je katkad i suviše znanstveno oprezan u zaključcima pa se nerijetko služi izričajima kao "moglo bi biti", "čini se", "premao je potvrđenih vijesti", "možda" i sl. iako donosi i obrazlaže izvore koji ne dopuštaju dvojbe. Držim da taj naglašeni znanstveni oprez autoru nije bio

prijeko potreban baš zbog činjenice da je on vrlo savjesno proučio izvore i otkrio niz novih i nespornih činjenica na području koje istražuje i proučava, u prvom redu na području hrvatskoga glagoljizma na ličkim i primorskim prostorima. U tom istraživanju Runje je uspješno osvijetlio i mnoga nejasna pitanja, a približio nam je i mnoge osobe o kojima se dosad relativno malo znalo.

Govoreći o poznatim glagoljašima i kulturnjacima, Runje je nastojao pokazati njihove životne putove i što bolje osvijetliti njihovu ulogu u hrvatskoj kulturi, posebno glagoljaškoj. Približava nam tako npr. osobu žakna Broza Kolunića, pisara poznatog *Korizmenjaka* iz godine 1468., dakle iz razdoblja kad je već bio tiskan hrvatski *editio princeps* glagoljski misal 1483. Runje je ustanovio da je Broz Kolunić (iz roda Kacitića iz Dubovika u Buškoj župi) bio ne samo glagoljaš nego i učen čovjek koji je znao latinski i bio javni bilježnik u Rabu, odgovjatelj i učitelj naraštaja svećenika. Spomenuo sam posebno prilog o Brozu Koluniću (u knjizi taj prilog nosi naslov *Sitne vijesti o Brozu Kacitiću-Koluniću*) zbog toga što je to onaj Broz kojega je bibliolog i književnik Zvonimir Kulundžić doveo u svezu s Misalom 1483. jer je u suhom tisku u kalendaru toga misala pročitao ime BROZ. O tome su se svojedobno vodile žučne rasprave između Zvonimira Kulundžića i Staroslavenskog zavoda, a i nekih drugih istraživača hrvatskoga glagoljizma, pa mi je žao da Runje nije iznio svoje mišljenje o problematici hrvatskoga glagoljskog tiskarstva u sklopu Kosinj – Senj – Rijeka. No bez obzira na to, osoba Broza Kolunića svakako nam je danas mnogo bliža baš zahvaljujući istraživanjima fra Petra Runje.

Kao što nam je približio Broza Kolunića, Runje nam je približio i niz značajnih glagoljaša – pisca Bartola iz Krbave, Gašpara Turčića, svećenika Martinca (to je onaj pop Martinac koji je onako zorno zapisao u II. novljanskom brevijaru podatke o Krbavskoj bitci) piše zanimljiv prilog o trima hrvatskim plemkinjama, franjevkama trećoredicama – o Katarini Vukčić Kosači, Magdaleni Budrišić i Stanici, udovi jajačkoga kneza Radoslavića. Kao posebno zanimljiv istaknuo bih rad *Izdavač i nakladnici glagoljskog misala Pavla Modrušanina iz godine 1528.* s dosta novih podataka i priloga, a posebno je vrijedno što Runje osvjetljava lik franjevca konventualca Pavla Modrušanina i istražuje sveze između franjevaca konventualaca i glagoljaša. I u nekim drugim radovima u ovoj knjizi fra Petar Runje govorit će o franjevcima konventualcima. Na jednom mjestu Runje piše: "Naime, poznata je činjenica da franjevci prvog reda strogog opsluživanja nisu bili skloni glagoljanju, a da su franjevci konventualci bili skloni. Pavao Modrušanin i fra Bernardin Dubrovčanin radili su na glagoljskom misalu tiskanom godine 1528. u Veneciji. Konventualci su bili veoma skloni franjevcima trećoredcima i pružali im potporu u sukobima i napetostima sa strogom strujom prvoga reda." (Franjevci glagoljaši u području Senja?)

U ovoj knjizi i nema priloga u kojemu Petar Runje nije iznio neki novi podatak, neku novu spoznaju, a što nam pomaže da svestranije uočimo složenost i cjelovitost hrvatskoga glagoljizma. Pritom treba naglasiti da piše jasno i pristupačno i širem čitateljstvu iako njegovo pisanje ne ide na uštrb znanstvenoj pouzdanosti i utemeljenosti. U svakom je slučaju ova knjiga dobro došla i u strogo znanstvenom pogledu i u promicanju hrvatskoga glagoljizma kao posebno vrijedne sastavnice hrvatske kulture. I dobro je u svome predgovoru ovoj knjizi rekao gospićko-senjski biskup dr. Mile Bogović, i sam znanstvenik povjesničar i istraživač: "Svojim radovima Runje je jasno pokazao da su Lika i Krbava u 14. i 15. stoljeću bile jedno od jačih žarišta hrvatske kulture, napose one glagoljske."